ISSN 2591-1201 LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

Dileme

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

DILEME

Dileme
Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

Izdajatelj in založnik
Študijski center za narodno spravo

Naslov uredništva
Tivolska 42, 1000 Ljubljana

Glavni urednik
dr. Renato Podbersič (Slovenija)

Uredniški odbor
ddr. Igor Grdina (Slovenija), dr. Tamara Griesser Pečar (Avstrija), dr. Damjan Hančič (Slovenija), dr. Marica Karakaš Obradov (Hrvaška), dr. Tomaž Kladnik (Slovenija), dr. Jože Možina (Slovenija), dr. Jelka Piškurić (Slovenija), dr. Igor Salmič (Slovenija)

Spletni naslov
www.scnr.si

Leto izida: 2019

Redakcija te številke je bila zaključena 31. 5. 2019.

Lektoriranje in prevod povzetkov
Megamoment, d. o. o.

Oblikovanje in prelom
Inštitut Karantanija

Tisk
Nonparel, d. o. o.

Naklada
300 izvodov

Letna naročnina
25 €

Cena posamezne številke
15 €

issn 2591-1201

D i l e m e

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

VSEBINA

Janez Kranjc
Lovro Šturm osemdesetletnik
7

Razprave

Andrej Naglič
Publicistična dejavnost dr. Lovra Šturma
21

Blaž Ivanc
Milan Komar in Evgen Vasiljevič Spektorski – sopotnika preskoka iz prava v filozofijo
41

Mirjam Dujo Jurjevčič
Revolucionarno nasilje na širšem cerkniškem območju 1942
65

Mateja Čoh Kladnik
Dr. Franc Klar: zdravnik in narodni poslanec pred Sodiščem slovenske narodne časti
95

Tamara Griesser Pečar
Show Trials in Slovenia: The Case of Ljubo Sirc
119

Igor Grdina
Zgodovina kot servis
147

Boštjan Kolarič
Ustavno sodišče Republike Slovenije
kot varuh človekovega dostojanstva
173

In memoriam

Tamara Griesser Pečar
Prof. Justin Stanovnik
197

Recenzije

Andrej Rahten
Janez Hladnik, Od Triglava do Andov.
V službi Cerkve in naroda. Spomini
205

Jelka Piškurić
Marta Rendla, »Kam ploveš standard?«,
Življenjska raven in socializem
213

Renato Podbersič
Davor Marijan, Rat Hrvata i Muslimana
u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.
217

Recenzije

Davor Marijan, Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994., Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2018, 476 strani

Hrvaški inštitut za zgodovino (Hrvatski institut za povijest) v Zagrebu je pred kratkim izdal zajetno knjigo, ki tematizira krvavo vojno v Bosni med letoma 1992 in 1995 ter se osredinja na zapozneli in kontroverzni konflikt med Hrvati in Muslimani/Bošnjaki. Monografijo *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.* je pripravil dr. Davor Marijan, priznani hrvaški vojaški zgodovinar in sodelavec omenjenega inštituta, izšla pa je v zbirki Hrvatska povjesnica. Avtor je v preteklosti sicer napisal že vrsto knjig in znanstvenih prispevkov, ki se ukvarjajo predvsem s sodobno hrvaško zgodovino, od druge svetovne vojne do vojne za hrvaško neodvisnost (domovinski rat), slovi pa kot specialist za vojne v devetdesetih letih na Hrvaškem in v Bosni. Takrat je tudi sam oblekel vojaško suknjo. Pri tokratni knjižni izdaji gre za prvo znanstveno delo o tej tematiki, ki je zasnovano na izvirnih arhivskih dokumentih, poseben pečat pa knjigi daje kar 2876 opomb.

Knjiga je razdeljena na 23 smiselno razdeljenih poglavij: razpad Jugoslavije, BiH do referenduma o neodvisnosti marca 1992, politično organiziranje in strategije v BiH, odnos med

legalnim in legitimnim, razplamtevanje vojne v BiH v letu 1992, vojno sodelovanje »naravnih« zaveznikov, razpad sistema in življenje v vojni, mednarodna skupnost, bojišče, oborožene sile, vojna pred vojno, časovnica za razumevanje bošnjaško-hrvaškega spopada, prvi veliki spopadi, vojna v Hercegovini, vojna v osrednji Bosni, vojna v dolini reke Vrbas in pri Rami v severni Hercegovini, položaj HVO (Hrvatsko vijeće obrane) v krajih z muslimansko večino, Washingtonski sporazum iz leta 1994, Srbi in bošnjaško-hrvaška vojna, zločin in kazen ter avtorjeve končne ugotovitve.

Po mnenju avtorja je vojna v Bosni in Hercegovini (BiH) najzahtevnejša etapa pri analizi razpada nekdanje SFRJ in ob nastanku novih držav v Jugovzhodni Evropi. »Jugoslavija v malem«, kot so nekateri imenovali nekdanjo osrednjo jugoslovansko republiko, je bila namreč tudi domovina treh narodov: Bošnjakov (do septembra 1993 uradno Muslimanov), Hrvatov in Srbov. Avtor v knjigi med drugi ugotavlja, da je bila vojna v BiH spopad treh konstitutivnih narodov za to ozemlje, pri čemer so Hrvati zahtevali manj, Srbi precej več, Muslimani/Bošnjaki pa praktično celotno ozemlje BiH. Vsekakor so po avtorjevem mnenju vse v vojno vpletene strani želele zasesti mnogo več od tega, kar bi bilo mogoče oz. racionalno pridobiti. Hkrati dodaja, da so v teh prizadevanjih pripadniki vseh treh vpletenih, torej Hrvatov, Muslimanov (Bošnjakov) in Srbov, povzročili številne zločine nad pripadniki drugih dveh narodov.

Po avtorjevem mnenju to ne pomeni, da je mogoče njihovo vlogo in učinek izenačiti. »*Odgovornost za vojno ni enaka obsegu zločinov nad pripadniki drugih dveh narodov*,« meni avtor. Dejstvo, da je nekdo bolje oborožen in da je storil največ kaznivih dejanj, ne pomeni nujno, da je absolutni krivec. Ugotavlja tudi, da nobena od treh v vojno vpletenih strani nima izključne pravice razlagati vojnih spopadov. Hkrati nas

spominja na pogosto prakso, da si jemljejo pravico do tega le Bošnjaki, ki naj bi se razglašali za največje žrtve te vojne.

Ko se je vojna v BiH razširila, je postajal popis zahtev po ozemljih vse širši, predvsem pa so si vsi vpleteni prizadevali, da bi na osvojenem ozemlju ostalo kar najmanj pripadnikov drugih dveh narodov. Avtor vidi glavni razlog za bošnjaško-hrvaški konflikt v BiH v vodenju dveh vzporednih političnih in vojaških struktur v osrednjem delu Bosne ter severozahodne Hercegovine. Predvsem pa je omenjena vojna po njegovem mnenju rezultat dveh različnih politik in pogledov na ureditev BiH. Hrvati so menili, da bi morali dobiti oz. osvojiti del ozemlja za lastno entiteto, t. i. Herceg-Bosno, Bošnjaki pa so zagovarjali koncept centralizirane, unitarne oz. lastne nacionalne države v BiH. Po ugotovitvah Marijana je bil bošnjaško-hrvaški spopad neizogiben. Začel se je potem, ko je Armada BiH (Armija BiH) čez ozemlje Republike Hrvaške in območja v BiH, ki jih je nadziral HVO, pridobila dovolj orožja in streliva. Postajala je vse napadalnejša do HVO, predvsem v osrednji Bosni, kjer so se medsebojni spopadi začeli januarja 1993. V HVO so šele sredi aprila 1993, potem ko jih je Armada BiH napadla v Konjicu, priznali, da ne gre več le za posamezne incidente, ampak da se je začel odprt medsebojni spopad. Do takrat so namreč prejemali navodila iz Zagreba, naj se umirijo in pogajajo z Bošnjaki.

Davor Marijan v knjigi poudarja, da je bošnjaška elita v celoti, srbska pa v večjem delu stala za svojim narodom, medtem ko naj bi bila hrvaška elita najbolj razdeljena in hrvaški razumniki na splošno niso želeli upoštevati nacionalne politike. Hkrati dodaja, da omenjena hrvaška politika pomeni favoriziranje Bošnjakov, kar nasprotuje legitimni politiki Hrvatov v BiH. Z vztrajanjem pri hrvaški agresiji na BiH se namreč relativizira dejstvo, da je šlo pri tej vojni za spopad domačega prebivalstva na skupnem ozemlju države. Teza o agresiji na BiH še danes

prevladuje v bošnjaški javnosti in tudi v delu strokovne javnosti, ki Muslimane oz. Bošnjake pogosto kar izenačuje z BiH ter jim daje status glavnega naroda, kar niso bili niti v odločitvah ZAVNOBiH (1943) in niti v Daytonskem sporazumu (1995).

Avtor posebej navaja, da je tema te knjige (oborožen) konflikt med Hrvati in Bošnjaki, ki je po njegovem mnenju osrednji del vojne v BiH, in kontekst, v katerem so se pojavile njegove glavne značilnosti. Za glavnega krivca vojnih spopadov med Hrvati in Bošnjaki neposredno označi pokojnega muslimanskega voditelja Alijo Izetbegovića, ki naj bi se zavzemal za t. i. »meščansko republiko« BiH, v kateri bi jasno prevladovali Muslimani oz. Bošnjaki. Njihovi cilji naj bi torej bili skladni s stališčem politike o meščanski državi, kar naj bi pomenilo celotno ozemlje BiH pod njihovo kontrolo. Po mnenju Marijana so Hrvati poskušali braniti ozemlje, kjer so imeli večino, poleg tega so se zavzemali za združitev večine hrvaškega prebivalstva v eno državo, kot je to bilo v mejah Banovine Hrvaške iz leta 1939. Obenem avtor opozarja, da se zaradi vpliva dobro povezanih političnih in medijskih vplivov bošnjaško-hrvaški spopad oz. vojna v Bosni, na Hrvaškem že dve desetletji razlaga predvsem kot vrsta konflikta, ki ni bil »naša vojna«. Po avtorjevem mnenju te trditve pomenijo podporo Bošnjakom, kar hkrati predstavlja nasprotovanje legitimni politiki Hrvatov v BiH, in podporo zdajšnji bošnjaški politiki in njeni interpretaciji vojnih dogajanj.

Knjigo zaključujeta povzetek v angleščini ter obsežno navajanje virov in literature.

Renato Podbersič ml.